THE ISRAELITE DER YID.

The First and Only Jewish Weekly in the Entire Dominion of Canada.

THE ISRAELITE PUBLISHING COMPANY

B. I. GOLDSTEIN, Editor. F. SIMKIN, Manager.

216 Dufferin Avenue Phone St. John 2213 Winnipeg, Man.

Subscription 1 Year $1.00 Thursday, Dec. 26, 1912.

„די מיינונגען פון פאָלק".

אין א „בריעף צום רעדאקטאר" פון דיזער צייטונג מיט א פאר וואכען צוריק, האט מר. ש. פרענקעל זיך געוואונדערט למאי די צייטונג דריקט אונטער — ווי ער רופט דאס אן — „די שטימע פון פאלק" בנוגע די צווי זעהר וויכטיגע פראגען וואס שטעהען יעצט אויף דעם טאגעס ארדנונג אין וויניפעג: די רבנים פראגע און די לעהרער פראגע.

דער „איד" — שרייבט ער — איז די איינציגע אידישע צייטונג אין וויני־פעג און דערום מוזען אין „איד" אזעלכע פראגען דיסקוטירט ווערען. די קאלומס מוזען אפען זיין פאר די מיינונגען און שטימען פון פאלק.

זאגען אז דאס איז ניט קיין גערעכטע פאדערונג, וואלט געווען ניט ריכ־טיג. מר. פרענקעל איז פאלקאם גערעכט. אין די גוי'אישע צייטונגען וועט מען זיכער פאר אזעלכע פראגען קיין פלאץ ניט געבען. דאס איינציגע פלאץ וואו אזעלכע פראגען קענען ארומגערעדט ווערען איז נור אין „איד". בלייבט אלזא די פראגע ווארום דריקען מיר פארט אונטער דיזע „מיינונגען" און „שטימען פון פאלק"?

ווען מר. פרענקעל און די אנדערע וואס הידיש'ען זיך דערויף, וואלטען געזעהן כאטש צוויי־דריי פריעוולעך וואס אונז קומט אן און וועלכע מיר דריקען אונטער, וואלטען זיי כאטש איין מאל געזעהן ווי אזוי היגע בריעף שרייבער דריקען אויס זייער מיינונג, ווי זיי דיסקוטירען א פראגע, וואלטען זיי דאן פערשטאנען „אונזער" לאגע, וואלטען ניט געפרעגט קיין קשיות און וואלטען זיך אונז ניט גערגזנ'ט.

נעהמען מיר למשל די בריעף אין וועלכע צוויי פערשידענע מענשען האבען געוואלט בעווייזען אז מר. פרענקעל איז ניט ראוי צו זיין פרינציפאל אין תלמוד תורה. די שרייבער פרובירען ניט צו בעווייזען אז ער, פרענקעל, איז ניט גענוג געבילדעט, אז ער איז ניט גענוג פעדאגאג א. ד. ג. דאגעגען איינער ניט בפירוש צו אז „מר. פרענקעל איז א ליטוואק מיט א ליטווישע קעפיל, קען אפילו תלמוד". נור וואס דען? „ער איז א צלם־קאפ, נאך פון דער היים ווייס ער, דער שרייבער, אז א ליטוואק און א איד זיינען צוויי בעזונדערע מענשען". דער צווייטער (מיט דער חתימה „א בעל בית") איז ברוגז למאי האט פרענקעל גערעדט פון א סטיידזש בגילוי ראש. מילא, פון דעם פרום ארטאדאקסישען שטאנד־פונקט וואלט ער אפשר גערעכט זיין. וועט ער אבער דערמיט אליין ניט אפקו־מען, ער מוז אויך א דריגע טהאן אין איין וועגס די ציוניסטען „וועמעס רעדנער און טהוערס זיינען עוכרי ישראל".

און פערגעסט ניט אז דיזע בידע בריעף שרייבער האבען אונז פארגע־לעגט צו פערעפענטליכען זייערע נעמען און אז מיר האבען זיי ערקלעהרט אז ניט קוקנדיג דערויף וואס זיי זיינען אזוי פריינדליך צו נעהמען די אחריות פון זייערע בריעף אויף זיך, קענען מיר זיי דאך ניט דרוקען. זיינען זיי אוועק ברוגז און איינער האט זאגאר — אויס גרויס „אויפרעגונג, אפנים — געזאגט, אז ער וועט אויפהערען לעזען די צייטונג.

די היגע בריעף שרייבער וויסען ניט אז עס איז ניט ערלויבט, אפילו מיט איינענער אונטערשריפט, אפילו אין א בעצאהלטען אדווערטייזמענט צו אטאקירען א געגנער פערזענליך.

וואלטען די בריעף געווען געשריבען אין אן אנשטענדיגען טאן, וואלטען מיר מיט צופריעדענהייט געגעבען פלאץ פאר די „מיינונגען און שטימען פון פאלק". ווי זשע איז אבער ווען למשל אין דעם זעלבען נומער, וואו מר. פרענקעל'ס בריעף איז געדרוקט, איז פאראן אויך א בריעף פון איינעם א מר. זילבער. א גאנץ געלאסען בריעוועל וואו עס ווערט אבגעלייקענט אין אן אנשטענדיגען טאן, א ידיעה וואס איז געווען געמעלדעט אין „איד" וועגען דער אויפנאהמע פונ'ם נייעם רב אין א געוויסער שוהל. אן אנדערער וואס וויל בע־ווייזען אז די ידיעה איז געווען אמת און מר. זילבער'ס בעהויפטונג איז ניט ריכטיג, ברענגט אונז אריין א בריעף מיט א חתימה און אדרעס, מיט אלע פאר־מאלנאסטען, ער ברענגט אבער קיין פאקטען ניט אויף אבצולייקענען מר זיל־בער'ס בריעף, נור שימפפט איהם, זידעלט איהם און רופט איהם אן א צעהנד־ליג מאל — אין צוואנציג שורות — ליגנער, בלאפער און פעלשער.

קענען מיר דען אזעלכעס דרוקען?

ווען מיר זאלען געווען פערעפענטליכען די בריעף וועגען דער רבנות פראגע, וואו איין צד בעמיהעט זיך, מיט שמוצען דעם צווייטען צד, צו רעכט־פערטיגען זיך, וואלטען מיר אהן שום ספק געווען ארויסגערופען אין שטאדט א מורא'דיגע מחלוקת.

מיר וואלטען אבער מיט פערגעניגען אבגעגעבען פלאץ פאר אמת'ע מיינונגען, וואס זאלען אהן פניות, אהן פערזענליכע אטאקעס ארומריידען דיזע און עהנליכע פראגען, וועלכע מוזען ארומגערעדט ווערען און וועלכע וואלטען געבראכט — זיינען מיר זיכער — נוצען, ווען די שרייבער וואלטען גערענקט אז ניט אטאקירען דארף מען דעם צד שכנגד, נור בעלויכטען די פאקטען גופא.

צי ווילען מיר זיין נייטראל צו א פראגע, צי ניט; צי ווילען מיר אונזער איינענע מיינונג ארויסזאגען, צי ניט, דאס איז זיך א בעזונדער זאך, די שרייבער אבער ווילען מיר אימער פלאץ אבגעבען פאר זייערע מיינונגען ווען זיי זאלען זיין ניט אנפאלעריש, נור אין אנשטענדיגען טאן געשריבען.

וואלט מר. פרענקעל געווען לענגער אין וויניפעג און געווען לעזען די צייטונג, וואלט ער געווען געזעהן ווי ניט איין מאל האבען מיר זיך שוין געווענ־דעט צו אונזערע לעזער מיט אויפרופען און אויך עדיטאריעל ניט איין מאל [illegible] געמאכט די בריעף שרייבער זיי זאלען אהן פניות, אהן פערזענליכע קריטיקעס ארומריידען איינענד וועלכע פראגע וואס שטעהט אויף [illegible] ארדנונג אין וויניפעג בפרט און ביי אידען בכלל.

[illegible] האבען אונזערע ווערטער ביז איצט ניט געווירקט.

מיר וואלטען הערום ביי דיזער געלעגענהייט ווידער אמאל אויפמערק־זאם מאכען אונזערע לעזער דאס יעדער בריעף וועט מיט אויפמערקזאמקייט דורכגעלעזען ווערען, יעדער דרוקבארער בריעף וועט פערעפענטליכט זיין. בלויז איין בעדינגונג שטעלען מיר: די בריעף דארפען אהן פניות, אהן פערזענ־ליכע אנפעלע און [illegible] ארומריידען דיזע פראגע. דיזען ענין וועגען וועל־[illegible] פערזענ זיין בריעף.

אונזער אינטערעס צו קענעדא.

ב. ג. זאק.

אין דער ניט אידישער וועלט פאנגט קענעדא אן ארויסצורופען אלץ א גרע־סערען אינטערעס צו זיך. די גרויסע ענגלישע קאלאניע אין דער נייער וועלט איז געווארען דער געגענשטאנד פון אלעמענס בעוואונדערונג און איבעראל ערוועקט זי א שטארקע נייגיערדע און ציהט פיעל אויפמערקזאמקייט.

דער אימיגראציאנס שטראם ציהט זיך אהער מארבע פנות עולם, פון אלע לענדער, קלימאטען און ראסען און עס איז גענוג בלויז דורכצולויפען מיט די בליקען די טאבעלען פונ'ם אימיגרא־ציאנס דעפארטמענט, וואו די איינ־וואנדערונג ווערט קלאסיפיצירט לויט די פערשידענע נאציאנאליטעטען, כדי זיך צו איבערציינגען אויף ווי ווייט דער נאמען קענעדא איז פאפולער און אויף ווי ווייט עס גרייכט דער מאגנעטישער איינפלוס, די צוציהונגס קראפט וואס דיזער נאמען האט אין יענע לענדער פון וואנען מענשען וואנדערען אויס און דאס זיינען בוכשטעבליך אלע לענ־דער פונ'ם ערד קוגעל, יעהער מעהר אדער ווייניגער וויכטיגער פלאץ וואס איז פערצייכענט אויף דער לאנד קארטע.

און דאס אלעס איז געוויס בלויז נור דער אנהויב פון דאס וואס מען קען און מען דארף ערווארטען. די איינוואנדע־רונג אהער האט נאך ניט דערגרייכט איהר העכסטען ציפער, אפילו ניט איהר מיטעלמעסיגען ציפער און דער אינטערעס וואס ווערט דער דאמיניאן יעצט פון אלע זייטען ארויסגעוויזען, וועט אין די נעקסטע פאר יאהר געוויס מעהר ווי פערדאפעלט ווערען. יעדער פיהלט דאס קענעדא איז ווירקליך דאס „לאנד פון פערשפרעכען", דאס לאנד פון צוקונפטיגע מעגליכקייטען און אז איהר שטעהט פאר אין דער נאהענ־טער צוקונפט צו שפיעלען א זעהר וויכטיגע ראלע. עס איז די צווייטע אמעריקא, די פעראייניגטע שטאטען פון דער צוקונפט. דאס לאנד וואס וועט גאנץ וואהרשיינליך אמאל זיין דער וויכטיגסטער צענטער פון דער ענגלי־שער אימפעריע.

און דערפאר אינטערעסירט מען זיך עס מיט איהר אזוי, דערפאר האט קע־נעדא בעקומען אזוי פיעל רייץ און אנ־ציהונג אין פערשידענע קרייזען און מען בעמיהעט זיך איבעראל גאנץ אויפמערקזאם צו פערפאלגען דאס וואס דא געהט פאר, די שטופענווייזע און שנעלע ענטוויקלונג פון לאנד, דאס לעבען אין זיינע פערשידענע פאזען.

דער אינטערעס וואס ווערט פון פער־שידענע זייטען ארויסגעוויזען צו קע־נעדא, איז אלזא א בעגרינדעטע, א נאטירליכער.

און ווי אזוי קוקט מען אין אונזער אידישער וועלטעל אויף קענעדא, ווי אזוי פערהאלט מען זיך אין אונזערע מקומות צו דעם וויכטיגסטען צענטער פון קאלאניזאציאן און איינוואנדערונג אין דער וועלט?

אויב מען וואלט געדארפט ציהען א פאראלעל צווישען דעם, מיט וועלכע בליקען מען קוקט אין דער אידישער און ניט אידישער וועלט אויף קענעדא און דעם רעזולטאט אויסדריקען אין ציפער, דאן וואלט אין דעם פאל פון דער ערשטער אויסגעקומען צו שטע־לען א נול. ניט נור האט מען אין דער אידישער וועלט ניט קיין קלאהרע פאר־שטעלונג וועגען דיזען לאנד, זיין בע־דייטונג, זיינע פיעלע געלעגענהייטען און צאהלרייכע מעגליכקייטען, נור מען אינטערעסי־רט זיך בכלל ניט מיט איהם, ד. ה. ער בעדייטעט אין דער אידישער וועלט ג א ר נ י ט. געוויס איז אזא זאך שטארק אין ווידערשפרוך מיט די אידישע לעבענס פערהעלטני־סע, מיט דעם פאקט פון דער אידישער וואנדערונג, וועלכע ציהט זיך אהן אויפהער, זוכענדיג פאר זיך אליין אנ־דערע ווענען און א בעקוועמערען פונקט זיך צו קאנצענטרירען און דערפיר ווערט פערזעהן אזא גייער, וויכטיגער צענטער ווי קענעדא איז. אבער דאס וואס [illegible] געווען פערצייהליך, דען דאס [illegible] זיך דערמיט וואס קענעדא איז אין [illegible] אידישער וועלט ניט פאפולער [illegible] אום צו האבען א שטארקערע [illegible] הונגס קראפט אויף דעם אלוועלטליכ[illegible] שטראם פון אידישער עמיגראצ[illegible] אבער ניט נור אין מען אין די אידיש[illegible] קרייזען אין דער אלטער וועלט [illegible] געוואהנט זיך צו אינטערעסירען מיט [illegible] קענעדא אויף דעם אופן ווי מען איז [illegible] געוואהנט אין די ניט אידישע קרייזען, וואו מען האט א פראקטישען חוש פאר אלעס, נור נאך ערגער: אין דער אידי־שער וועלט ווערט קענעדא פשוט איג־נארירט, אדער אויב מען קען זיך דא אזוי אויסדריקען, באיקאטירט, ווארום — דאס איז שווער צו זאגען.

אויב עס איז נויטיג דאס צו ערקלע־רען מיט א ביישפיעל, דאן דארף מען נאך אזא ביישפיעל ווייט ניט געהן א[illegible] די פעראייניגטע שטאטען, מיר מיינ[illegible] די אידישע וועלט דא אין אמעריק[illegible] קען אונז דיענען דערויף.

אין די ספערען פון אמעריקאנישען יודענטהום, אויף ווי ווייט דער גייס[illegible] די שטימונג און די געפיהלען פו[illegible] אמעריקאנישע אידען ווערט אפ[illegible] שפיגעלט אין דער אידישער פרע[illegible] אין אמעריקא, אינטערעסירט מען [illegible] גאנץ ווייניג מיט דעם לעבען פון די [illegible] דען אין קענעדא און דאס אידישע [illegible] בען, דאס אידישע שאפען און ווירק[illegible] אין דיזען לאנד ווערט אין דער איד[illegible] שער וועלט אין אמעריקא, קען מען [illegible] גען, סיסטעמאטיש איגנארירט, כ[illegible] ווי אזא זאך וואלט ניט עקזיסטירט, אדער וואלט עקזיסטירען גאנץ ווי[illegible] פון אמעריקא.

אויף ווי ווייט ווערט דאס אידי[illegible] לעבען אין קענעדא אפגעשפיעגעלט [illegible] די וויכטיגסטע אידישע [illegible] ווערען דא געפארען פון צייט צו צ[illegible] בעלויכטען אין דער אידיש אמעריקא־נער פרעסע, וועלכע אגב האט דא אין לאנד אגאנץ בעדייטענדע צירקולאציע? דעם ענטפער דערויף וויס יעדער אידישער צייטונגס לעזער אין קענעדא אויך אויסוועניג. נור פעריהרענדיג די־זען פונקט וועט זיין אינטערעסאנט דא צו דערצעהלען וועגען דעם א פאר קו־ריעזע פאקטען.

בעת אין וויניפעג איז ערוועהלט גע־ווארען א איד אלס דעפוטאט צום פרא־ווינציעלען פארלאמענט פון מאניטא־בא, האט א אידישע צייטונג אין נויארק געמעלדעט וועגען דעם ערשט אין עט־ליכע מאנאטען ארום און דערביי אנ־געזאגט איהרע לעזער א בשורה דאס די אידען פון מאנטרעאל האבען אז די שוהל פראגע וואס בעאונרוהיגט זיי אזוי אפט, וועט שוין יעצט געסעטלט ווערען: מר. גרין וועט זיך פאר זיי איינשטעלען אין „פארלאמענט". א שפרונג צווישען מאנטרעאל און די לעדזשיסלייטשור פון מאניטאבא!...

אין מאנטרעאל איז מיט עטליכע יאהר צוריק פארגעקומען א צוזאמענ־שטויס צווישען אידען און פראנצויזען. דיזע נייעס איז געמעלדעט געווען אין „דזשואיש קראניקעל" און פון דארטען איז עס איבערגעדרוקט געווארען אין „פריינד" און ערשט אין 8 וואכען ארום אז דער „פריינד" איז אין נויארק אנגע־קומען מיט דיזע נייעס, האט א צווייטע אידישע צייטונג האסטיג געכאפט און עס איבערגעדרוקט ווארט פאר ווארט אויף דער ערשטער פיידזש אלס די וויכטיגסטע סענסאציע פון טאג או[illegible] אונטער א גרויסער שרייענדיגער קעפ[illegible] „א רייאט אויף אידען אין מאנטרעא[illegible]

און אט אזוי ווערט דאס אידישע [illegible] בען אין קענעדא בעלויכטען פון ד[illegible] אידישער פרעסע אין אמעריקא. ד[illegible] ערקלעהרט זיך געוויס מיט דעם, [illegible] מען האט דארט קיין אינטערעס, קיין זין פאר דעם לעבען, די פערהעלטניסע און די אלגעמיינע לאגע פון די קענע־דער אידען. די גלייכגילטיגע בעציהונ־

[illegible]אלישע לידער.

[illegible] רובינשטיין.

([illegible] מתנה־מיין חבר מאיר ארנשטיין).

[illegible] פון מיין הויז" איז געקו־[illegible] אלטער, גרויז גרויער איד. [illegible] פער'ט־שחורה'טער האט ער [illegible] שטעלט ביי א וואנד, [illegible] אונטער'ן ארעם זיין [illegible] געשפיעלט...

[illegible] אזא איד שפיעלען? [illegible] לידער וואס רייסען די [illegible] מעלאנכאלישע ליע־[illegible] עבינען גלות איד? [illegible] ער שפיעלען.

[illegible] זיינע צוהערער [illegible] אז די לידער קומען [illegible] פערוואונדעטער נשמה? [illegible] זיינע צוהערער וועט [illegible] לידער זיינען, א ווי־[illegible] פון דעם אלטען [illegible] הארץ?...

[illegible] א נאכגעמאכטער [illegible] זיך דענקען זיינע [illegible] וויל אונז די אוי־[illegible] איד וויל ביי [illegible] גראשען מעהר.

[illegible]